
PERCEPȚIA VIZITEI ÎN TRANSILVANIA A PRO-NUNȚIULUI VIENEZ MICHELE VIALE PRELA LA NIVELUL MENTALULUI COLECTIV

Ana Victoria SIMA

Înființarea Mitropoliei greco-catolice de Alba Iulia și Făgăraș, la mijlocul secolului al XIX-lea, a deschis în Transilvania cadrul unor reale apropieri între Blaj și Roma, în care preocupările ierarhiei române de a obține recunoașterea autonomiei și individualității sale confesionale au interferat cu interesul Curiei Romane de a consolida această frontieră sud-estică a catolicismului. Sfântul Scaun a urmărit în esență transformarea acestei provincii ecleziastice, recent create, într-un model instituțional atât pentru celelalte biserici greco-catolice din Imperiu cât și pentru potențialele uniri cu Biserica Romei¹.

Atingerea acestor obiective reclama din partea Romei un amplu efort de descoperire și cunoaștere a acestei entități ecleziastice, a cărei specificitate și individualitate rămăsese, în mod paradoxal la mijlocul secolului al XIX-lea, insuficient cunoscute la nivelul mediilor pontificale. Așadar, un prim pas spre fortificarea acestei entități ecleziastice și transformare sa într-un model ecleziastic îl putea constitui stabilirea unor contacte permanente cu acesta și nu în ultimul rând trimiterea unor delegați apostolici în teritoriu, care puteau furniza periodic Romei date cu privire la evoluția și consolidarea acestui segment catolic oriental.

Ocazia primei vizite apostolice în Transilvania a apărut în contextul înființării provinciei ecleziastice de Alba Iulia și Făgăraș. Lipsa de date, referitoare la români cu care Roma s-a confruntat de-a lungul celor trei ani de căutări și dezbateri privind înființarea mitropoliei greco-catolice transilvănene, au obligat forurile pontificale să recurgă în repetate rânduri la sprijinul Nunțiatului din Viena. Cooperarea sa permanentă și informațiile de care dispunea, în calitate de ambasador al Sfântului Scaun în teritoriu, i-au conferit Pro-Nunțului de atunci - Michele Viale Prela - rolul de artizan principal în redactarea și executarea Bulelor pontificale de înființare a arhiepiscopiei greco-catolice transilvănene². Asumarea voluntară a executării Bulelor pontificale, de către Nunțul vienez, presupunea implicit deplasarea sa în Transilvania pentru a asista la ceremonia inaugurării oficiale a noii creații ecleziastice³.

Traseul adoptat poate fi reconstituit grație „*Relatării de călătorie ...*”⁴ pe care Prela o va trimite Secretariatului de Stat la scurt timp după întoarcerea sa în capitala monarhiei austriece. Potrivit acesteia, în seara zilei de 21 octombrie 1855, pro-Nunțul vienez, însoțit de secretarul nunțiatului, maestrul de ceremonii și de un cleric greco-catolic – a căror nume a preferat să le păstreze sub tăcere – va porni din Viena spre Transilvania într-o călătorie estimată la nu mai mult de 15 zile⁵. La 22 octombrie delegația apostolică se va afla la Seghed, de unde va pleca a doua zi spre Timișoara, loc în care va rămâne o noapte

---

¹ Giovanni Filip, *Pio IX e i Romeni*, Roma, 1956, p. 6.

² Octavian Bârlea, *Metropolia Bisericii Române Unite proclamată în 1855 al Blaj*, în PERSPECTIVE, Nr. 37-38, Anul X, München, iulie-decembrie 1987, p. 244-311. Anexele III-IX.

³ *Ibidem*, p. 374 – Anexa V, B.

⁴ *Relazione del viaggio intrapreso dal Cardinale Viale nella Transilvania per dare effetto all'erezione della provincia ecclesiastica di Fogaras* in A.S.C.AA.EE.SS., *Carte D'Austria*, vol. 6/ 1851- 1856, doc. 45 /p. 34 A.

⁵ Archivio Segreto Vaticano (A.S.V.), *Archivio della Nunziatura di Vienna*, vol. 325, f. 289^r.

pentru a profita de compania și discuțiile cu episcopul romano-catolic de Cenad, Csajaghy Sandor. Sosirea sa la Timișoara a fost așteptată nu doar de ierarhia latină și de oficialitățile politico-militare de aici, ci și de episcopii greco-catolici de Oradea Mare, Gherla și Lugoj, veniți în întâmpinarea emisarului pontifical⁶. De aici, delegația apostolică va urma traseul bănățean spre Lugoj, unde „cu pompă extraordinară de orășian întâmpinat și așa surprinzătoare, încât Eminența o păstrează ca o suveniră prea-alesă a vieții sale, ce face multă onoare nobilelor sentimente ale Lugojului, fără osebiră de confesiune și naționalitate”⁷. În dimineața zilei de 25 octombrie nunțiul se va îndrepta spre Caransebeș iar apoi prin Porțile de Fier ale Transilvaniei spre Hațeg, Alba Iulia, pentru a ajunge în după amiaza zilei de 27 octombrie la Blaj⁸ – reședința Mitropoliei greco-catolice de Alba Iulia și Făgăraș. După o singură zi petrecută în vechea cetate a iluminismului românesc, pentru a asista la inaugurarea oficială a noii provincii ecleziastice greco-catolice românești, pro-Nunțiul vienez se va îndrepta în dimineața zilei de 29 octombrie spre Turda, Cluj, Oradea, iar la 3 noiembrie 1855 îl vom întâlni la Pesta. De aici la 5 noiembrie va pleca spre Colocsa și înapoi la Pesta, de unde se va îmbarca spre Gran, pentru a-i face o scurtă vizită Arhiepiscopului Primate al Ungariei. Sosirea la Viena în seara zilei de 8 noiembrie același an, marca sfârșitul primei vizite apostolice a unui emisar pontifical, prezent în Transilvania nu doar pentru a asista la ceremonie inaugurală, ci și pentru a cunoaște *ad loco* realitățile lumii românești transilvănene.

Vizita Cardinalului Prela a survenit într-un moment de glorie pentru Biserica Catolică, dacă avem în vedere Concordatul încheiat cu Austria în vara anului 1855, prin care Biserica recâștiga o parte din pozițiile pierdute ca urmare a legislației iozefine⁹. Sub imperiul freneziei acestui succes, ce s-a dovedit a fi în curând efemer, călătoria pro-Nunțiului vienez în Transilvania a rămas întipărită în mintea contemporanilor ca un real succes al Sfântului Scaun, într-un spațiu încă puțin cunoscut mediilor pontificale. Triumful era cu atât mai răsunător cu cât, în contextul acordului încheiat recent între Biserică și Stat, anticipa nu doar o consolidare a catolicismului în această provincie a Imperiului ci și o posibilă extindere a unirii religioase într-un spațiu mărginit de ortodoxie.

Alături de documentele oficiale, corespondență, rapoarte, alocate exclusiv vizitei în Transilvania, periodicele vremii vor încerca să redea cu fidelitate evenimentul și reverberațiile sale, nu înainte de a-l trece prin filtrul propriilor orientări, fapt ce le va situa cât mai aproape de așteptările cititorilor săi. Privită astfel, la mijlocul secolului al XIX-lea, presa a reprezentat atât un canal de mediatizare a informațiilor cât și un barometru al opiniei publice, grație căruia sensibilitățile timpului au devenit istorie.

Completându-se pe alocuri, cele două categorii de surse, corespondența și presa, reușesc să surprindă reacțiile și trăirile generate de acest eveniment începând de la mediile pontificale și imperiale care l-au orchestrat și până la nivelul comunităților simple, înregistrate ca spectatoare a acestuia.

La Roma și Viena impresia generală, lăsată de călătoria pro-Nunțiului Prela în Transilvania, a fost aceea a unei victorii depline a Sfântului Scaun și a unei propensiuni promițătoare față de catolicism într-un spațiu aflat sub semnul multiconfesionalului. Difuzarea acestei imagini la nivelul opiniei publice române și vieneze s-a datorat exclusiv presei de orientare catolică, mai exact periodicelor *Il giornale di Roma* și *La Civiltà Cattolica*. Tributare poziției oficiale a Sfântului Scaun, ele vor prelua și mediatiza, secvențial informațiile transmise de Prela Secretariatului de Stat, în toamna anului 1855. Exemplul cel mai elocvent de suprapuneri în acest sens îl oferă *La Civiltà Cattolica*, conform căreia:

„Călătoria fu într-adevăr un triumf deplin al Bisericii Romane și toate acele comunități catolice fie de rit latin fie grec cu entuziasm convingător, s-au întrecut în a-l copleși cu respect și a-i dovedi cu

⁶ A.S.V., Archivio della Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari (AA.EE.SS.), *Carte D'austria*, vol. 6/1851- 1856, doc. 45 /p. 34 A.

⁷ *Gazeta de Transilvania*, nr. 87/29 Octombrie 1855, p. 337.

⁸ A.S.C.AA.EE.SS., *Carte D'Austria*, vol. 6/1851-1856, doc. 45/p. 34 A.

⁹ Giuseppe Sebastiano Pelczar, *Pio IX E IL SUO PONTIFICATO, sullo sfondo delle vicende della chiesanel secolo XIX*, vol. III, Torino, 1910, pp. 71-77; M. Hussarek, *Die Verhandlung des Konkordats von 18 Aug. 1855*, in *Archiv. f. oesterreichische Geschichte* 109 (1922), p. 447-811; H. Singer, *Das Konkordats von 1855*, in *Mitteilungen des Vereines f. Geschichteder Deutschen in Böhmen*, 62, 1924, pp. 95-116, pp. 165-262; R. Höslinger, *Das österreichisches Konkordat aus 1855 in seiner Stellung im staatsrechtlichen Problembereich*, in *Oesterr. Archiv. für Kirchenrecht*, 6, 1955, pp. 223-231.

reverențe publice demnului reprezentant pontifical atașamentul lor profund față de Sfântul Scaun Roman și gratitudinea lor față de Părintele Universal al tuturor credincioșilor. Ceea ce a reieșit apoi unic și mirabil <a fost> că înșiși schismaticii și ereticii calvini și unitarieni, prin teritoriul cărora Cardinalul a trebuit să treacă, l-au primit cu gesturi solemne de bucurie și respect”¹⁰.

Fără a intra în detalii, presa italiană s-a rezumat la a comunica opiniei publice imaginea acestui succes memorabil, lăsând ca informațiile de substanță și impresiile prelatului vienez să constituie suportul dezbaterilor și deciziilor instituțiilor pontificale abilitatea în acest sens.

Dacă pentru Nunțiul Apostolic, Transilvania a apărut ca un spațiu al contrastelor, a impactului dintre civilizație și incultură, între calități și defecte, și nu în ultimul rând între modele occidentale și cutume orientale, pentru românii transilvăneni, vizita primului emisar apostolic, după mai mult de un secol și jumătate de la unirea lor cu Biserica Romei, avea să capete caracterul unui moment psihologic de turnură, ce nu va trece neconsemnat în documentele vremii.

Cum era firesc, semnificațiile cele mai profunde pe care le va încorpora acest eveniment sunt indentificabile îndeosebi la nivelul segmentului greco-catolic românesc, fără ca periplul Cardinalului Prela să rămână neobservat în rândurile celorlalte comunități ortodoxe sau protestante din Transilvania.

Pentru sensibilitatea greco-catolică, prezența în Transilvania a cardinalului Prela a fost investită cu valoarea unui eveniment unic, creator de epocă, suprapus uneori până la identificare cu actul inaugural al mitropoliei proprii: „un act rar, unic, și de cea mai mare însemnătate în istoria bisericii românilor s-a întâmplat. Scaunul metropolitan, carele după începutul unirei românilor din Transilvania prin strămutarea de la Alba Iulia și Făgărașiu se părea ștersu pentru totdeauna, se restatori întru cea mai mare solemnitate bisericească.”¹¹ În cazul românilor din Banat, caracterul istoric al acestui act era dublat de valențele mitice cu care era investit pro-Nunțiul apostolic, care venea astfel ca mandatar al Sfântului Părinte în teritoriu, și implicit al lui Dumnezeu pe Pământ. În plus, misiunea sa era una de eliberare, de descătușare a tuturor suferințelor și durerilor sufletești, generate de refuzul de a i se recunoaște bisericii unite românești statutul de mitropolie prin unirea cu Biserica Romei: „Noi poporu din Timișoara și toți românii din Banat, ziua aceasta o credem de sigiliu învierii noastre, .. o serbăm noi ca ziua încetării durerilor noastre sufletești ...”¹².

Evident că și în Transilvania, ca în cazul altor societăți moderne, vizita prelatului vienez a corespuns unui climat mental adecvat, pregătit îndelung, unui orizont de așteptare, unei speranțe nemărginite. Ipostaziat așadar, în persoana unui eliberator, a unui izbăvitor, el a răspuns unei așteptări mesianice detectate la mijlocul secolului al XIX-lea și la nivelul societății românești transilvănene.

Dovada cea mai vie a acestui climat mental, o constituie scenariul așteptării și întâmpinării pro-Nunțiului apostolic la trecerea sa prin satele și comunele transilvănene. Urmând parcă prescripțiile unui ritual standard, indiferent de confesiune sau etnie, mulțimile s-au grăbit să-l întâmpine pe emisarul pontifical, așezate de-o parte și alta a drumului, avându-l întotdeauna în fruntea lor pe preotul satului. Pentru ca scenariul să fie complet, trăirile, gesturile de grațitudine și respect erau ritmate pretutindeni de sunetul clopotelor chemate să însotească aceste comunități în momentele esențiale ale existenței lor.

„Pe drumul care duce spre Lugoj, unde se aflau parohii greco-catolice, mulțimea era adunată cu steaguri și cu ramuri verzi <în mâini>: preoții se aflau pe drum îmbrăcați în odăjdii pentru a-l primi pe Eminența Sa ...”¹³. Ajungând „la Grădiște (Ulpia Traiana sau Sarmisegethusa) aici la capătul satului cinci preoți îmbrăcați în odăjdii în fruntea a aproape 800 de oameni și cu praporii ținând crucea și Evanghelia întru înmiite vivate l-au întâmpinat...”¹⁴. Gesturile de reverență și instrumentarul sacru nelipsit în astfel de împrejurări, confirmă, la mijlocul secolului al XIX-lea, existența unei lumi încă

¹⁰ *La Civiltà Cattolica*, anno VII/, vol. I, Roma, 1856, pp. 110-113.

¹¹ *Gazeta de Transilvania*, anul XVIII/1855, nr. 85/22 octombrie, 1855, p. 329.

¹² *Idem*, nr. 86/26 Oct. 1855, p. 333.

¹³ A.S.C.AA.EE.SS., *Carte D’Austria*, vol. 6/1851-1856, d. 45/p. 34 A.

¹⁴ *Gazeta...*, anul VIII/1855, nr. 88/2 noiembrie, p. 341.

puternic atașată de ritul oriental și formele sale exterioare de manifestare. Dincolo de valoarea lor ca obiecte de cult, crucea, evanghelia, praporii erau reale mijloace de propagare a mesajului divin, menite să traseze linia de demarcație între creștini și eretici¹⁵.

Într-o lume recent „regăsită” de către mediile pontificale, față de care timp de aproape un secol și jumătate nu avusese nimeni curiozitatea să o cunoască mai îndeaproape, gesturile primului emisar pontifical au avut asupra ei un impact deosebit. Faptul că Prela a coborât în aproape toate localitățile traversate, în mijlocul enoriașilor, pentru a se ruga puțin în bisericile lor și pentru a-i binecuvânta, a contribuit la reconfirmarea interesului Sfântului Scaun față de ei. Astfel, la Ulpia Traiana, întâmpinat fiind de o mulțime mare de popor, pro-Nunțiu a coborât din trăsură sa și „a purces pedestru îndelung prin popor. împărțind apostolescul dar al binecuvântării și mulțumind pentru amorea arătată”¹⁶. Ajungând la Hațeg, „preoți în odăjdii cu prapori l-au întâmpinat pe Eminența Sa la ușa cintirimului bisericii greco-catolice; aceasta era frumos luminată și albă ca o mireasă a primit pe mirele său cel prea scump, și la altar a îngenuncheat dând laudă lui Dumnezeu; de aici între vivate s-a petrecut până la biserica romano-catolică și de acolo asemenea s-a primit cu căldură, și s-a închinat Domnului...”¹⁷.

Trăirea alături de credincioșii Bisericii sale, a momentelor de bucurie și de tristețe, întărește la nivelul sensibilității colective aura sa mesianică, izbăvitoare: „În Cistei încă a mers la biserică. Și s-a întristat văzând-o așa săracă – O Doamne! Dar încă câte sute de biserici se mai află între noi și mai sărace și mai dezolate decât aceea; dar dacă ar fi văzut-o pe cea din Sântimbru a cărei turn e rezemat cu trei bârne să nu cadă, și acoperișul îi stă ca ciurul!”¹⁸.

Atitudinea binevoitoare și interesul cu care pro-Nunțiu a descins în mijlocul acestor enoriași, i-a adus printre altele și calitatea de intercesor al proriei cerești în favoarea lor. În acest sens, episodul de la Ulpia Traiana, cu impact deosebit asupra publicului spectator a contribuit la consacrarea acestei valențe la nivelul sensibilității colective românești:

„Ajungând la Grădiște (Ulpia Traiana sau Sarmiseghetusa)...și încă mai fiind lumină de seară după apusul soarelui a privit Eminența Sa cum doamna lumii, cetatea cea vestită, cui și vechea și puternica Romă sub Decebal i-au dat dajde, zace în ruine....și unit sub suspine și-a ridicat sufletul înaintea tronului celui Preaînalt ca pre cum are putere și din pietre a ridica pe fii lui Avraam, să caute cu îndurare și să ridice pe cei căzuți, să înțeleptească pe cei neînțelepți, și să dea orbilor vedere, mușilor cuvânt și surzilor auzire, că așa cele bune să se adune, și să se umple de mărire cetatea cea neînvinșă – biserica lui Christos – încă aici pe pământ”¹⁹.

Apelul indirect la trecutul glorios al vechii colonii romane capătă și aici, ca de altfel în tot discursul cultural din epocă, valoarea unui argument forte, o legitimare teoretică a posibilității în ridicare și progres²⁰ a Bisericii, mai exact a acestei confesiuni greco-catolice. Se poate observa cum descendența romană poate fi utilizată ca justificare în varii perspective de discurs, cu condiția adaptării ei la finalitatea propusă.

Imaginea deplorabilă a ruinelor romane trimite la starea de facto a bisericii greco-catolice românești, fără să anuleze însă speranța în reabilitarea acesteia. Cum totul se afla sub semnul transcendentului, invocarea exemplului biblic al fiilor lui Avraam, era menit să inducă încrederea acestora de a ieși din această situație. Cazul lui Avraam putea să devină cu atât mai încurajator, cu cât intermediar de această dată între ei și divinitate era un emisar apostolic.

Generozitatea a constituit o altă componentă a imaginii pe care Prela a întipărit-o în sensibilitatea colectivă românească. Gestul de a dona 100 de florini²¹, balului organizat la Blaj în cinstea inaugurării

¹⁵ Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, PUC, 1997., pp. 116-118.

¹⁶ *Gazeta...*, anul VIII/1855, nr. 88/2 noiembrie, p. 341.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Idem, anul VIII/1855, nr. 89/5 noiembrie, p. 345.

¹⁹ Idem, anul VIII/1855, nr. 88/2 noiembrie, p. 341.

²⁰ Sorin Mitu, *Geneza identității naționale la românii ardeleni*, Humanitas, București, 1997, p. 273.

²¹ *Gazeta...*, anul VIII/1855, nr. 85/22 octombrie, p. 330.

mitropoliei și a prezenței sale, l-a propulsat încă o dată în ochii credincioșilor greco-catolici, stârnind totodată invidii și orgolii în rândurile prelaților ortodocși²².

La nivelul ierarhiei greco-catolice, percepția vizitei din 1855 pare să fi fost alta. Avem de-a face în cazul acesteia cu un discurs conștient asumat, care s-a tradus prin gesturi și atitudini menite să vină în întâmpinarea politici vieneze și a interesului manifestat de Sfântul Scaun față de acest segment al greco-catolicismului oriental.

Ca o particularitate a vizitei din 1855, se poate constata faptul că majoritatea prelaților greco-catolici deși prezenți în toate etapele esențiale ale momentului, au preferat parcă să rămână în umbra memoriei scrise, lăsându-l doar pe episcopul unit de Oradea Mare să se pronunțe în numele lor. Nu întâmplător, cea mai mare parte din economia generală a acestui discurs elitar, au deținut-o intervențiile și pledoariile episcopului Vasile Erdelyi, adevărat amfitrion al vizitei cardinalului Prela în Transilvania.

Apreciat drept reprezentativ pentru percepțiile și sentimentele întregii ierarhii greco-catolice, discursul episcopului Erdelyi este rezultatul unui intens efort conceptual desfășurat în laboratorul intern al diecezei sale²³.

Pentru prelatul orădean, vizita pro-Nunțiului Prela, a constituit un extraordinar prilej de a-și reafirma sentimentele de loialitate și grațitudine atât față de Viena și Roma, cât și față de arhiepiscopul Primat la Ungariei, sub jurisdicția căruia s-a aflat.

Discursul său surprinde în primul rând printr-o dispunere a priorităților mai puțin obișnuită pentru statutul de ierarh și relația sa cu Scaunul Apostolic sub egida căruia se afla. Astfel, în dorința sa de a mulțumi factorilor implicați în crearea Mitropoliei greco-catolice românești, Erdelyi nu se va adresa mai întâi Romei, în fața emisarului căreia se afla, ci împăratului vienez, considerat fiind drept principalul artizan al noii creații ecleziastice.

„...recunoaștem cu suflet mai recunoscător că Preaugustul Împărat și Rege al Nostru Apostolic Francisc Iosif I, deține, pe cea mai bună dreptate, rolul principal: acesta, plecându-și îndurător și cu adevărat urechile părintești asupra străvechilor și preafierbinților rugi ale foarte credincioasei nații române depuse la picioarele acestuia cu omagială devoțiune și încuviințându-le cu preaputernica sa decizie, s-a învrednicit să ducă până la țelul jinduit și fericit lucrul de multă vrem dorit...”²⁴.

Cât privește rolul suveranului pontif, autorul va încerca să reducă distanțele dintre cele două autorități, create prin simpla ierarhizare a lor, aducându-l cât mai aproape de poziția împăratului vienez:

„...fericirea zilei de azi trebuie să imprime limpede în sufletele noastre simțămintele cele mai gingașe de pietate, datorie filială și de devoțiune față de Preafericitul Părinte al Nostru Papa Pius IX-lea, capul vizibil al Bisericii Ortodoxe Univeșsale, prin a cărui unică autoritate apostolică a putut să se realizeze în chip legiuit întemeierea acestei provincii ecleziastice a noastră prin a cărui bunătate părintească a fost înălțată în fapt aceasta întru fericirea neamului românesc...”²⁵.

Plasarea autorității temporale într-un registru superior celei spirituale, atestă recursul episcopului Erdelyi la o metodă discursivă menită să respecte mai cu seamă logica istorică a evenimentelor²⁶ decât afinitățile sale religioase.

Nu poate fi eliminată din ecuație nici prezumția potrivit căreia, prelatul orădean a optat pentru această preeminență a persoanei imperiale în raport cu suveranul pontif conștient fiind probabil de

²² *Memoriile Arhiepiscopului și Mitropolitului Andrei Șaguna din anii 1846-1871*, Sibiu, 1923, p. 88.

²³ Desele sale reveniri asupra unor idei și formulări, precum și substituirile frecvente la nivelul frazei pentru a exprima cât mai fidel concepțiile sale, pot constitui indicii ale acestui efort conceptual, anticipând totodată, nașterea unui discurs atent elaborat și conștient asumat.

²⁴ B.A.R., Cluj Napoca, *Manuscrise latinești*, ms. nr. 471.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Din punct de vedere cronologic, propunerea de înființare a Mitropoliei Române Unite a urmat mai întâi calea Vienei, unde a fost aprobată de împăratul vienez în decembrie 1850. De la Viena decizia imperială a fost înaintată papei Pius al IX-lea, sancționată fiind la 26 noiembrie 1853 prin înființarea provinciei ecleziastice de Alba Iulia și Făgăraș, sub jurisdicția căreia erau plasate episcopia unită de Oradea și două episcopii recent înființate de Gherla și Lugoj. Vezi: O. Bârlea, *op.cit.*

suportul valabil pe care Guvernul vienez îl putea oferi acestei noi provincii ecleziastice. Se poate observa cum la mijlocul secolului al XIX-lea, persista încă vechea convingere potrivit căreia:

„soarta bună și fericirea noastră nu le putem spera nici dobândi cu siguranță de altundeva decât de la gloriosul Tron al Împăratului Austriei”²⁷.

Cert este însă că, această ierarhizare pune în lumină existența unui patriotism dinastic, asumat în mod rațional la nivel elitar, care trebuia să răspundă politicii imperiale promovată față de Biserica română unită. Pe linia vechilor percepții iluministe²⁸, autorul stabilește, și la nivelul acestei confesiuni, existența unor relații filiale între monarh și supușii săi. Privite din această perspectivă, gesturile și măsurile sale propriu-zise în favoarea românilor uniți, primesc nu doar valoarea unor acte de bunăvoință paternă, ci traduc și funcția compensatorie cu care supușii sunt răsplătiți pentru devotamentul lor²⁹.

În egală măsură, rolul Sfântului Scaun la înființarea Mitropoliei române Unite a fost apreciat drept liantul suplimentar menit să sudeze *„pentru totdeauna sufletele noastre de el prin lanțul unui suflet recunoscător”³⁰.*

În condițiile în care înființarea mitropoliei greco-catolice românești nu a fost actul exclusiv al Sfântului Scaun, ci rezultanta efortului conjugat între religios și politic, mai exact, între Curia Romană și Coroana vieneză, prezența lor era de neconceput în orizontul mesianic al Transilvaniei.

Pentru elita românească greco-catolică, și nu în ultimul rând pentru Erdelyi, ca exponent al acesteia la 1855, vizita pro-Nunțului Prela a reprezentat dovada unui interes real și constant din partea Sfântului Scaun față de această ramură a bisericii sale. Mai mult, Prela este învestit și aici, ca de altfel la nivelul întregii sensibilități populare, cu atribuțiile unui „Vicar” al lui „Christos pe Pământ”³¹, prezența sa constituindu-se într-o „unică și nouă binefacere” divină³².

Dimensiunea sa transcendențială a fost cu atât mai pronunțată cu cât momentul 1855 era fără precedent. Românii nu mai văzuseră niciodată un delegat apostolic prezent în mijlocul lor pentru a le cunoaște îndeaproape nevoile, bucuriile și suferințele. Iată de ce, dincolo de obiectivele precise pe care le avea de îndeplinit, călătoria în Transilvania a contribuit la revalorizarea componentei sale mitice pe care societatea românească i-a conferit-o emisarului apostolic.

Prezența la Blaj a cardinalului Prela, i-a oferit episcopului Erdelyi ocazia de a-și manifesta sentimentele de grațitudine și față de Arhiepiscopul Primat al Ungariei, de sub jurisdicția căruia fusese scos odată cu înființarea Mitropoliei Române Unite. De fapt, autonomizarea Bisericii Greco-catolice românești a generat printre altele și debutul unui proces segregațional, care s-a tradus la nivel ierarhic prin separația noi provincii românești de Arhiepiscopia de Esztergom.

Nerecunoașterea dreptului de jurisdicție a Primatului ungar asupra Mitropoliei Române Unite a fost percepută diferit în interiorul ierarhiei românești greco-catolice.

Pentru majoritatea prelaților uniți separația de Esztergom trebuie să fi primit valoarea unui act reparator în sensul recunoașterii dreptului la o ierarhie independentă, subordonată direct doar Sfântului Scaun. Nu aceeași conotație pare să o fi avut problema jurisdicției ecleziastice pentru episcopul de Oradea, Vasile Erdelyi. Elogiile sale aduse Primatului Scitowski, în contextul momentului inaugural de la Blaj, trădează o ușoară umbră de regret față de solidaritatea spirituală stabilită cu Arhiepiscopul Primat de-a lungul păstoririi sale:

„trebuie să mărturisesc cu toată sinceritatea că sunt smuls de sub guvernarea sfântă și de sub jurisdicția unui atât de eminent și atotveghetor prelat suprem, de care fusesem legat timp de șase ani printr-un preaplăcut lanț și în care după mărturia tuturor nu există nimic care să nu te îndemne la iubire, venerare, ba chiar admirație”³³.

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ Toader Nicoară, *op.cit.* p. 354.

²⁹ B.A.R., Cluj Napoca, Manuscrise latinești, ms. nr. 471.

³⁰ *Ibidem.*

³¹ *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, nr. 46, 47/16 noiembrie, 1855, pp. 258-259.

³² *Ibidem.*

³³ B.A.R. Cluj Napoca, Manuscrise latinești, ms. nr. 472.

Acceptarea acestei sciziuni de către Erdelyi, se produce doar pe fondul înțelegerii semnificației mult mai profunde care a generat această decizie a Curiei romane. În acest punct, convingerile sale personale suprapun o posibilă strategie pontificală, potrivit căreia Sfântul Scaun a optat pentru această segregare (separație) ierarhică din rațiuni ce țineau mai ales de necesitatea consolidării și extinderii Unirii religioase în această parte a Imperiului.

„...acest lucru ar cădea cu tristețe și cumplit ar fi în sufletul meu, dacă nu aș fi foarte convins că Eminența Voastră, datorită râvnii nepotolite de a mări Împărăția lui Dumnezeu pe Pământ și de a duce înaintea Sfânta Unire a credinței și de asemenea, datorită dorinței de a oferi neamului nostru un avantaj spiritual mai mare, ai fost propunătorul apostolic...ca încetând de la sine jurisdicția sa pe care a exercitat-o până acum asupra noastră în temeiul autorității apostolice, preacredincioasa nație română ortodoxă care mărturisește credința catolică să fie înzestrată de foarte de sus și în chip legiuit cu o provincie unică și bisericească...”³⁴.

În acest context, aprecierile episcopului Erdelyi, vin să susțină într-o manieră indirectă mutațiile profunde pe care principiul modern de naționalitate le produce la mijlocul secolului al XIX-lea și la nivelul entităților confesionale din Imperiu. Mai exact, într-un climat al segregărilor confesionale pe principii etnice, prezent și în Transilvania, extinderea catolicismului se putea realiza doar sub auspiciile unei Mitropolii românești autonome. Decizia separării ierarhice de Esztergom, venea așadar, pe fondul noilor percepții identitare, aflate într-un proces de configurare la mijlocul secolului al XIX-lea, la nivelul sensibilității colective a românilor transilvăneni. Dacă până acum relația greco-catolic–romano-catolic era citită prin cheia mai vechiului tip de alteritate român-străin, treptat se recurge la identificări etnice precise, ajungându-se până la a traduce binomul greco-catolic–romano-catolic sub forma român-maghiar³⁵. De cele mai multe ori, raționamentul nu se oprea aici, ci continua prin a-i caracteriza pe maghiari ca fiind drept promotorii unei politici controlate de maghiarizare și deznaționalizare a românilor. Iată de ce, pornind de la aceste mutații dinspre confesional spre politic, forurile pontificale au dorit probabil să evite perceperea extinderii Unirii religioase drept învelișul unui proces mult mai profund, acela al pierderii identității lor naționale. Privită din această perspectivă, extinderea Unirii avea, indiscutabil, mult mai mari șanse sub auspiciile unei ierarhii românești autonome, decât sub egida Arhiepiscopiei maghiare de Esztergom.

Pentru episcopul de Oradea, așezat în umbra ierarhiei latine, ieșirea de sub jurisdicția Primatului maghiar a fost investită cu valoarea unui „divorț sacru”³⁶, al cărui artizan a fost nimeni altul decât pro-Nunțitul vienez Michele Viale Prela. Profund atașat de Arhiepiscopul Scitowski, cu care, de altfel, a colaborat la instituționalizarea noii provincii de Alba Iulia și Făgăraș, Erdelyi a resimțit această separație ca pe o izolare de restul lumii catolice. De aceea, acceptarea noii jurisdicții a Mitropolitului de Alba Iulia, are loc pe fondul angajamentului și a speranței că noua ierarhie stabilită va constitui un model de toleranță etnico-religioasă, care nu va antrena dislocarea acestei entități locale din corpul Bisericii Catolice³⁷.

Un loc aparte în discursul episcopului Erdelyi, îl ocupă motivul descendenței romane și a vechimii creștinismului la români. La Erdelyi, ca de altfel, în întreg discursul cultural al epocii, cele două teme abordate se pierd în negura timpului, amalgamându-se uneori până la identificare pentru a-și susține reciproc valabilitatea.

Cât privește originea latină a românilor, discursul lui Erdelyi a contribuit la consolidarea unora dintre multiplele valențe pe care le-a înregistrat această temă recurentă în decursul epocii moderne. Pornind de la afirmațiile unor istorici erudiți ca Eutropius sau Dio Cassius, autorul va redimensiona originea a neamului românesc. Astfel, ascendența sa era cu atât mai ilustră cu cât își avea rădăcinile în „străvechiul

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Nicolae Bocșan, *Alterități în relațiile interconfesionale din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (romano-catolic–greco-catolic)*, în *Identitate și alteritate, Studii de imagologie*, coordonatori: Nicolae Bocșan, Valeriu Leu, Editura Banatica, Reșița, 1996 nr.an p. 99.

³⁶ B.A.R., Cluj-Napoca, *Manuscrise latinești*, ms. nr. 472.

³⁷ *Ibidem*.

și preavestitul în toată lumea, atât pentru mantia de război cât și pentru togă, neam al romanilor”³⁸. Apelul la argumente de factură lingvistică și etno-psihologică era menit să accentueze și să reconfirme, de această dată în fața unui emisar apostolic, descendența latină a românilor:

„lucrul acesta îl dovedesc din plin și îndepărtează orice îndoială...însăși limba acestora, pe care o vorbesc cu toții și astăzi și care sună la fel cu vechea limbă romană vulgară, obiceiurile, de asemenea cutumele, firea și în fine sufletele lor”³⁹.

Vechimea creștinismului la români, reprezintă cel de-al doilea motiv invocat de Erdelyi pentru a spori credibilitatea acestei națiuni în ochii delegatului apostolic și a lumii pe care o reprezenta.

Pe linia inaugurată de predecesorii săi, episcopul de Oradea va reafirma ideea acestui popor născut creștin, care și-a preluat credința direct de la apostoli, fără intermediari, văzuți ca posibili deterioratori ai purității creștinismului⁴⁰:

„...strămoșii noștri, mai înainte să fi părăsit Roma și Italia, adică pământul lor natal, dacă nu toți măcar o parte, și cea mai mare, au sorbit dogmele creștine și binefăcătoarea învățătură a dreptei credințe chiar de la sfinții Apostoli Petru și Paul, adică cei care au propovăduit pentru prima dată Vestea cea bună a lui Christos la Roma, sau de la primii lor discipoli și le-au trecut cu ei în Dacia, adică în noul lor loc de viațuire...”⁴¹.

Meritul lor era cu atât mai mare cu cât din creștinați se transformă în creștinatori, altfel spus își asumă sarcina grea a misionarismului cu succese recunoscute în rândurile multor neamuri barbare:

„...dar au și răspândit, cu un rezultat minunat, lumina credinței creștine chiar și între ceilalți concetățeni ai lor, care până atunci fuseseră păgâni, și la alte neamuri barbare vecine, precum bulgarii, au câștigat mulți creștini, așa încât încă din secolul al patrulea, toți acești romani erau creștini...”⁴².

Ca moștenitori ai unui neam atât de merituos, românii deveneau astfel, prin afirmațiile episcopului Erdelyi, demni de încrederea și respectul lumii civilizate. Din această perspectivă, reîncorporarea acestui teritoriu în circuitul valorilor europene nu era doar o îndreptățire istorică ci și semnul unei recompense pe care Sfântul Scaun și lumea catolică în general o acordau acestui neam pentru serviciile aduse în sprijinul extinderii și consolidării catolicismului.

Într-un registru absolut identic, de deschidere și reverență detectat în rândurile greco-catolicilor, se plasează și comportamentul comunităților protestante, unitarieni, calvini, aflați de cele mai multe ori în perimetrul acelorasi sate catolice sau ortodoxe. Interesul și respectul manifestat de protestanți la trecerea emisarului pontifical, denotă faptul că deși încadrați de confesiune în alte canoane, diferite de cele ale catolicismului sau ale ortodoxiei, comportamentul lor cotidian nu putea fi separat de cel al colectivităților alături de care trăiau:

„Apropiindu-se de orașul Turda Eminența Sa fu întâmpinat de o ceată de orășeni călare care au condus și au înconjurat trăsura Cardinalului. Toate bisericile orașului, atât catolice cât și calvine și unitariene răsunau a sărbătoare, băieții și fetele școlilor inferioare, precum și tinerii gimnaziului, erau înșiruiți de-o parte și de alta a drumului, și atât în preajma bisericii cât și înăuntrul ei mulțimea adunată era într-un număr foarte mare”⁴³.

Un exemplu mai puțin obișnuit de grațitudine față de reprezentantul Sfântului Scaun, l-a oferit populația Turului de Mijloc, majoritar calvină, unde alături de reprezentantul Bisericii Catolice, a ținut să i se adreseze pro-Nunțului și preotul bisericii calvine. Faptul atipic care i-a reținut atenția prelatului vienez a fost nu atât actul ministrului protestant de a se adresa unui emisar pontifical, cât mai ales maniera de a se raporta prin discursul său la Biserica romană, calificând-o drept „biserica mamă”.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Sorin Mitu, *op.cit.*, p. 368.

⁴¹ B.A.R., Cluj Napoca, *Manuscrise latinești*, ms. nr. 472.

⁴² Ibidem.

⁴³ A.S.V.AA.EE.SS., *Carte D’Austria*, vol. 6/1851-1856, d. 45/p. 34 A.

„...discursul său exprima elogii aduse Cardinalului, și doar un singur cuvânt despre Biserica Catolică, pe care o numi drept Biserica mamă”⁴⁴.

Atmosfera generală de entuziasm și actele de reverență întâlnite pretutindeni în periplul său transilvănean trezesc în mintea pro-Nunțiului vienez primele indicii ale unui spațiu predispus la extinderea catolicismului în varianta sa orientală. Citite exclusiv prin grila unei propensiuni generale spre catolicism, imaginile descrise de Prela par desprinse dintr-o lume pe cât se poate de reală. Dacă depășim însă sfera acestei interpretări unilaterale, ne putem întreba cât anume din acest „elan generalizat” este dovada predispoziției spre catolicism, sau constituie expresia altor imbolduri?

Spre o atare supoziție conduc îndeosebi acele manifestări care ies uneori din canoanele confesionalului, trimițând spre comportamentul cotidian al individului, spre natura sa umană. Din această perspectivă, diferențele de conduită dintre catolici și acatolici, se estompează, lăsând loc unei simbioze care sfidează regulile alterității. Văzute astfel, dovezile de recunoștință manifestate de satele transilvănene, indiferent de etnie sau confesiune, nu pot constitui exclusiv indiciul unei predilecții generalizate spre catolicism ci evidențiază și manifestări firești ale colectivităților în momente de excepție. Așadar, dincolo de liturghie și de preceptele religioase, ritmurile vieții lor zilnice urmau relativ același curs, ceea ce face ca în asemenea momente, considerate irepetabile pentru majoritatea lor, interesul și curiozitatea nu mai puteau fi controlate sau obstrucționate.

Pentru Viale Prela climatul entuziast întâlnit în Transilvania a reprezentat suportul ideologic al unui proiect de consolidare și extindere a catolicismului, a cărui succes urma să depindă de sprijinul și intervențiile Sfântului Scaun. Pe această structură mentală, configurată pe parcursul călătoriei sale, pro-Nunțiul a elaborat un discurs justificativ, pe care Roma îl va citi prin cheia apropierii acestui spațiu de centrul catolicității romane.

Într-o lume aflată într-o continuă schimbare, cum a fost aceea a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, în care sacru s-a aflat într-un evident recul, în societatea românească transilvăneană simbioza între sacru și profan, cu o ascendență evidentă a ultimului, a continuat pentru o bună perioadă de timp să servească ca factor de legitimare politică și socială.

---

⁴⁴ *Ibidem.*

